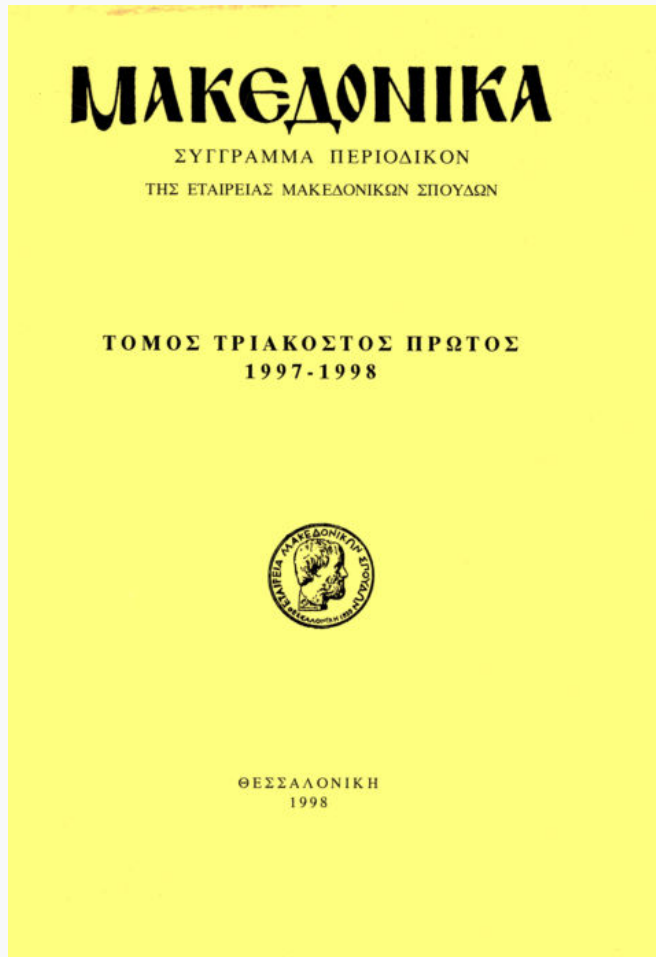

Μακεδονικά

Τόμ. 31, Αρ. 1 (1998)

Χαράλαμπος Βουρουτζίδης, Συντεχνίες και επαγγέλματα των Σερρών από τα τέλη του 15ου αιώνας έως τις αρχές του 20ου αι.

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.146](https://doi.org/10.12681/makedonika.146)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (1998). Χαράλαμπος Βουρουτζίδης, Συντεχνίες και επαγγέλματα των Σερρών από τα τέλη του 15ου αιώνας έως τις αρχές του 20ου αι. *Μακεδονικά*, 31(1), 435–437. <https://doi.org/10.12681/makedonika.146>

τιμο βιβλίο, τό όποιο έλλιζομε ότι θά καταστεί άρτιότερο στήν δεύτερη έκδοσή του, ή όποία, ώς ύπόκειται ό συγγρ., θά έμπλουτισθεί μέ άρχαιακό ύλικό, τό όποιο ήθε στά άρχεΐα (άλλά και άλλου) τής μονής. Του εύχόμεθα νά τό παρουσιάσει συντόμως.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Χαράλαμπος Βουρουτζίδης, *Συντεχνίες και έπαγγέλματα τών Σερρών από τά τέλη του 15ου αιώνας έως τις αρχές του 20ου αϊ.*, έκδοση περιοδικου ΓΙΑΤΙ, άριθμ. 18, Σέρρες 1995, σσ. 63.

Ό κ. Χ. Βουρουτζίδης έπιχειρεί μέ τήν παρούσα μελέτη νά παρουσιάσει τις συντεχνίες και τά έπαγγέλματα τών Σερρών από τά τέλη του 15ου αϊ. ώς τις αρχές του 20ου αϊ. Φυσικά στηρίζεται στην ύπάρχουσα βιβλιογραφία, αλλά, παραλλήλως, έπεξεργάζεται και αξιοποιεί πολλές συναφεΐς πηγές. Ό συγγρ., μετά από ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα, άσχολείται μέ τις όνομασίες πού κατά καιρούς άπαντώνται οί συντεχνίες: ρουφεΐτα, ένάφια, και σπανιότατα συμμορίες, τάγματα. Περνά άκολουθως στά μέλη τών συντεχνιών και τόν τρόπο λειτουργίας τών εργαστηρίων· ποιοι δηλαδή ήσαν μέλη τών συντεχνιών, ποιός ήταν ό άριθμός τών μελών τών συντεχνιών, ποιοι ήσαν οί πρωτομάστοροι, πόσες ώρες εργάζονταν και μέ βάση ποιάν ώρα (βυζαντινή ή τουρκική). Κάμει λόγο επίσης ό κ. Χ. Β. για τά τρία παζάρια τών Σερρών, τήν διαβάθμιση του προσωπικου τών καταστημάτων, τις σχέσεις τών συντεχνιών μεταξύ των, τήν δυνατότητα των νά παρεμβάινουν στην διαμόρφωση τών τιμών τών προϊόντων. Σέ μία άλλη ένότητα ό συγγρ. ξεετάζει τά έξοδα τών ρουφετιών, τήν θέση τών εργαστηρίων, τήν γενική συνέλευση, τά έξοδα: τά τελευταία προέρχονταν από τις συνδρομές, τις δωρεές, τά έξοδα τών έκκλησιών πού είχε κάθε συντεχνία υπό τήν προστασία της, τόν δανεισμό, τά πρόστιμα πού επιβάλλονταν στους παραβάτες τών κανονισμών του ρουφετιου. Τά έξοδα τών ρουφετιών όφείλονταν στην καταβολή τών μισθών τών κλητήρων, τά δώρα προς τούς κυβερνητικούς παράγοντες, τά έξοδα τών γλεντιών, τά έξοδα της εορτής του προστάτου άγίου. Τά καταστήματα τών συντεχνιών βρίσκονταν σέ όρισμένα σημεία της πόλεως Σερρών, ένώ άλλων επαγγελματιών (των μπακάληδων, φουρνάκηδων) ήσαν διασκορπισμένα. Στην συνέλευση ό πρωτομάστορας παρουσίαζε τόν οικονομικό άπολογισμό και τά πεπραγμένα της συντεχνίας παρουσίαζα όλων τών μαστόρων μέ βάση τά κατάστιχα πού κρατούσε· οί συνελεύσεις (συννοδι) πραγματοποιούνταν στά γραφεία τών συντεχνιών ή στο προαύλιο τών εκκλησιών. Σ' αυτές ψήφισαν οί μάστοροι και όχι οί μισθοδοτούμενοι (καρφάδες). Οί πρωτομάστοροι όνομάζονταν και προεστοί ή και διευθυντές· οί προεστοί ήσαν συνήθως πλούσιοι και τούς σέβονταν άκόμη και οί Τουρκοι και άποτελοΐσαν τήν δεύτερη κοινωνική τάξη μετά τήν δημογοντία στις Σέρρες. Κάθε συντεχνία είχε τήν δική της σφραγίδα, στο κέντρο της όποιας ύπήρχε ό προστάτης άγιός της.

Στην επόμενη ένότητα του βιβλίου του ό κ. Χ. Β. άσχολείται μέ τά Καταστατικά τών συντεχνιών και τό περιεχόμενό τους πού αναφέρονταν στην ευσέβεια, στον σεβασμό τών μικρών προς τούς μεγάλους, τόν τόπο και τόν τρόπο συγκλήσεως της συνελεύσεως καθώς και σέ άλλες διατάξεις, όπως, λόγω χάρη, ήσαν: ή απαγόρευση του άθέμιτου άνταγωνισμού, ή απαγόρευση της μετακινήσεως τών μαστόρων, ό τρόπος έπιβολής προστίμων. Ένδιαφέρον παρουσιάζει και τό κεφάλαιο για τίς εορτές της

συντεχνίας, όπου τιμώνταν ο προστάτης άγιος με λειτουργία, ακολουθοῦσε τό γλέντι στην έξοχή με χορούς και τραγούδια. Άντιλαμβάνεται κανείς τόν χαρακτήρα και τήν όμορφιά τών πανηγύρεων μέσ στόν χρόνο τών είκοσι τεσσάρων συντεχνιών τών Σεργών, όποτε ασφαλώς και τά εργαστήρια τής συντεχνίας ήσαν κλειστά. Άξιοσημείωτο είναι ότι οι συντεχνίες τών Σεργών μετείχαν και στίς τουρκικές εορτές.

Οί σκοποί και τό έργο τών συντεχνιών και οι παράγοντες αναπτύξεώς των εξετάζονται σέ ιδιαίτερη ένότητα από τόν κ. Χ.Β.: εξετάζονται έδώ οι λόγοι γιά τούς όποιους ανεπτύχθησαν οι συντεχνίες και πού ήσαν ή απέχθεια τών Τούρκων πρός τό έμπόριο, ή αντίληψη τών Τούρκων ότι διενκολυνόταν, μέσω αὐτῶν, ή είσπραξη φόρων από τήν πλούσια πηγή τών ρουφετίων καθώς και ή συμβολή των στήν λύση τοῦ έπισιτιστικοῦ προβλήματος. Οί συντεχνίες, γράφει ό συγγρ., ανεπτύχθησαν και εξαιτίας τής καλής πολιτικής απέναντί των από τόν Ίσμηλ μπέη τών Σεργών πού αντιπαρετίθετο σέ πολλά επίπεδα πρός τόν Άλη πασά τών Ίωαννίνων και ό όποιος Ίσμηλ απέβλεπε στήν οικονομική ανάπτυξη τών Σεργών: άλλοι λόγοι γιά τήν πρόοδο τών συντεχνιών ήταν ή ενθάρρυνση τών Τούρκων πρός τούς έντοπίους γιά τήν καλλιέργεια τοῦ βαμβακιού στήν κοιλάδα τών Σεργών, ή έκδοση τοῦ Χάτι Σερίφ Γιουλχανέ (1834) και Χάτι Χουμαγιούν (1856), ή συμμετοχή τών Σεργαίων έμπόρων στίς μεγάλες έμποροπανηγύρεις, ή ίδρυση τών σιδηροδρόμων, ή καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ κ.λπ. Ο κ. Χ.Β. παρουσιάζει και εξηγεί και όρισμένες περιόδους άναστολής τής ανάπτυξεως τών συντεχνιών: τέτοια περίοδος ήταν αὐτή πού ακολούθησε μετά τίς πυρκαγιές τῶν 1630, 1638/9, 1714, 1763, 1849 πού κατέστρεψε τό έμπορικό κέντρο τών Σεργών. Δέν έλειψαν, βεβαίως, και ήσαν συχνές, οι παρεμβάσεις τών Τούρκων πού μέ πιέσεις, έξβιασμούς και ποικίλες αυθαιρεσίες έφεραν σέ δύσκολη θέση τούς Σεργαίους έμπόρους και τίς συντεχνίες. Ο συγγρ. ασχολείται και μέ τήν κοινωνική προσφορά τών συντεχνιών, όπως ήταν οι προσφορές των στίς άθωνικές μονές, ή ίδρυση τοῦ νοσοκομείου τής πόλεως (1796), ή άνέγερση και έπιτοκενή ναῶν, ή ίδρυση σχολείων, ή έκδοση βιβλίων. Υπό τό πρίσμα αὐτό ό συγγρ. αφιερώνει ειδικό κεφάλαιο στίς σχέσεις συντεχνιών και τής Έκκλησίας, ή όποια καθαγιάζε και εύλογοῦσε τήν πρόδο τῶν: ὑπήρχε, έξάλλου, ό άρρηκτος δεσμός συντεχνίας και προστάτου αγίου πού ή έορτή του έδιδε τήν ένκαιρία στά μέλη τών συντεχνιών νά επαναπροοδιορίσουν τούς στόχους των ή νά αναθεωρήσουν τήν πορεία των.

Τό τελευταίο κεφάλαιο ό κ. Χ.Β. αφιερώνει στίς συντεχνίες πού ένετόπισε και πού παραθέτει κατ' άλφαβητική σειρά μέ τά σχετικά σχόλια γιά τήν όνομασία τους, τίς πηγές πού άπαντούν κ.λπ. Τό βιβλίο κλείνει μέ πλούσιες ύποσημειώσεις πού τεκμηριώνουν τίς θέσεις τοῦ συγγρ. και μέ φωτογραφικό ὕλικό αναφερόμενο στίς σφραγίδες τών συντεχνιών.

Τελικά τό βιβλίο τοῦ κ. Χ.Β. είναι πολύ χρήσιμο, έρ' όσον μάς δίδει μία εικόνα τής σεραϊκής κοινωνίας και τής σεραϊκής οικονομίας κατά τήν Τουρκοκρατία. Μία διάσταση πού συνέχεται μέ τή σύνολη σεραϊκή ιστορία: πρόσπλα, κείμενα, γεγονότα, εκκλησίες και μονές μαζί μέ τήν πληθυσμακή φυσιογνωμία, όπου κυριαρχεί έντυπιαστικά τό έλληνικό στοιχείο, ή μονή Τιμίου Προδρόμου, ή Μητρόπολη Σεργών, τό χρονικό τοῦ Παπα Συναδηνοῦ είναι μερικά από τά συστατικά τοῦ βιβλίου και τών πηγῶν τοῦ κ. Χ.Β. Άξιοπρόσεκτη είναι ή σύνδεση τής λειτουργίας τών συντεχνιών τών Σεργών μέ τίς όμολογές των τής Φιλιππουπόλεως κυρίως, αλλά και τής Θράκης γενικότερα: έδώ θά μπορούσε ό κ. Χ.Β. νά προβεί σέ καλύτερη αξιοποίηση τοῦ συσχετισμοῦ τής λειτουργίας και τής φυσιογνωμίας τών συντεχνιών τών Σεργών μέ αὐτές τής Φιλιππουπόλεως, μέ τίς όποιές ασχολήθηκε ό Κοσμάς Μυρτίλος-Απο-

στολίδης, τόν ὁποῖο ὁ συγγρ. κακῶς παραπέμπει σέ *Μυρτίλο*, ἀντί τοῦ ὀρθοῦ Κοσμάς-Μυρτίλος Ἀποστολίδης. Ὁ κ. Χ.Β. θά μπορούσε, ἐπίσης, νά προβεῖ καί σέ συσχετισμούς τῶν σερραϊκῶν συντεχνιῶν μέ τίς ἑλληνικές ἐμπορικές κομπανίες τοῦ Sibiu καί τοῦ Brasov, τῶν ὁποίων, σημειωτόν, πολλά μέλη προέρχονταν ἀπό τίς Σέρρες καί τό Μελένιο. Ἐπί τοῦ προκειμένου ὑπάρχουν οἱ μελέτες τοῦ ὑπογραφομένου *L'Hellenisme en Transylvanie*, Θεσσαλονίκη 1989, ἐκδ. Ι.Μ.Χ.Α., καί τῆς κ. Δέσποινας-Εἰρήνης Τσοῦρα-Παπαστάθη, *Ἡ ἑλληνική ἐμπορική κομπανία τοῦ Σιμπίου Τρανσυλβανίας 1636-1848. Ὁργάνωση καί Δίκαιο*, Θεσσαλονίκη 1994, ἐκδ. Ι.Μ.Χ.Α. Ὅπως καί νά ἔχει, πάντως, ἡ μικρή, ἀλλ' οὐσιαστική στό περιεχόμενο τῆς, μελέτη τοῦ κ. Χ.Β. εἶναι εὐπρόσδεκτη ἀπό κάθε ἄποψη, γι' αὐτό καί ἀξίζουν θερμά συγχαρητήρια στόν συγγραφέα τῆς, στόν ἐκδότη τῆς κ. Β. Τζανακάρη καί στόν χορηγό τῆς ἐκδόσεως, δηλ. τό Ἐμπορικό καί Βιομηχανικό Ἐπιμελητήριο Σερρών.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Β. Δημητριάδης, *Ἡ Θεσσαλονίκη τῆς παρακμῆς. Ἡ Ἑλληνική Κοινότητα τῆς Θεσσαλονίκης κατά τή δεκαετία τοῦ 1830 μέ βάση ἓνα ὀθωμανικό κατάστιχο ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ*, Ἡράκλειο, Πανεπιστημιακές ἐκδόσεις, 1997, σσ. 345.

Ὁ καθηγητής κ. Β. Δημητριάδης εἶναι γνωστός ἀπό πολλά χρόνια γιά τίς ἐρευνές του τίς ἀναφερόμενες στήν Θεσσαλονίκη, καί τήν Μακεδονία γενικότερα, κατά τήν Τουρκοκρατία: κλασικές παραμένουν οἱ μελέτες του *Ἡ Κεντρική καί Δυτική Μακεδονία κατά τόν Ἐβλιγιά Τσελεμπή*, Θεσσαλονίκη 1973, καί *Τοπογραφία τῆς Θεσσαλονίκης κατά τήν ἐποχή τῆς Τουρκοκρατίας 1430-1912*, Θεσσαλονίκη 1983. Τό νέο βιβλίο του βασιζέται σέ τουρκικό κατάστιχο ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Θεσσαλονίκης κατά τήν περίοδο 1831-1835 ἀποκείμενο στό Ἱστορικό Ἀρχεῖο Μακεδονίας, καί τό ὁποῖο εἶναι ἀντίγραφο τοῦ ἀρχικοῦ πού στάλθηκε ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη στό κατάστιχο-ἀντίγραφο οἱ Τοῦρκοι ὑπάλληλοι τοῦ Ἱεροδικαστηρίου ἔγραφαν τίς τυχόν μεταβολές πού ἀφοροῦσαν στόν ἀπογραφόμενο χριστιανικό πληθυσμό τῆς Θεσσαλονίκης. Εἶναι ἡ περίοδος τῆς πληθυσμιακῆς καί οικονομικῆς παρακμῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς Θεσσαλονίκης, ὡς συνέπεια τῶν δραματικῶν γεγονότων τοῦ 1821-1822. Ὁ συγγρ. χωρίζει τό βιβλίο του σέ δύο μέρη: τό πρῶτο μέρος περιλαμβάνει δώδεκα κεφάλαια: Ἡ ἀπογραφή τοῦ 1831 (α), Οἱ διαταγές γιά τήν ἀπογραφή τῆς Θεσσαλονίκης (β), Τό Κατάστιχο (γ), Ὁ ἀριθμός τῶν μελῶν τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τό 1835 (δ), Φορολογούμενοι καί μή φορολογούμενοι (ε), Οἱ ἐπαγγελματικές ἀσχολίες τῶν Ἑλλήνων (στ), Ἡ κοινοτική διοίκηση (ζ), Ἡ σύνθεση τῆς οἰκογένειας (η), Γεννητικότητα καί θνησιμότητα τῶν Ἑλλήνων κατοίκων (θ), Οἱ ξενιτεμένοι (ι), Οἱ ξένοι (ια), Τά ὀνόματα τῶν κατοίκων καί ἡ ἐθνολογική σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ (ιβ) καί ὁ Ἐπίλογος. Στό δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου του ὁ συγγρ. ἐκδίδει τά κείμενα τῶν διαταγῶν, τά ἔγγραφα τῶν διαταγῶν σέ μετάφραση, τό Κατάστιχο- στό τέλος παραθέτει τή βιβλιογραφία, τό Εὐρετήριο καί Παράρτημα Εἰκόνων.

Στό πρῶτο κεφ. ὁ συγγρ. δίδει τούς ἄξονες στός ὁποίους κινήθηκε ἡ πρώτη ἀπογραφή τοῦ ἀνδρικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας κατά τήν ὑπόψη περίοδο- ἦταν τό 1831, ὅταν ἡ Ὑψηλή Πύλη ἐπιχείρησε τήν πρώτη ἀπογραφή (πού ἀπασχολεῖ τόν συγγρ.), προκειμένου νά ἐκσυγχρονίσει τό διοικητικό τῆς σύστημα. Τά ἀπογραφικά δελτία, κατά τήν τρέχουσα γραφειοκρατική ὀρολογία, πού ἀπόκνεται